

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС;
ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

УДК 347.97/99: 342.9

АНТИПОВА І.І.

**ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ
ВИЩИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СУДІВ В УКРАЇНІ**

У статті визначено адміністративно-правовий статус вищих спеціалізованих судів в Україні як право функціональне становище спеціальних судів системи судустрою (вищих спеціалізованих судів), що визначається правовими, інструментальними та організаційними елементами, які у взаємопов'язаній конструкції розкривають місце, особливості впливу та умови діяльності вищих спеціалізованих судів в площині реалізації особливих видів правосуддя.

Ключові слова: адміністративний статус, адміністративні відносини, вищі спеціалізовані суди, повноваження, правове регулювання, принципи, спеціалізація, суд, судострій, судочинство.

В статье определено административно-правовой статус высших специализированных судов в Украине как право функциональное состояние специальных судов системы судостройства (высших специализированных судов), что определяется правовыми, инструментальными и организационными элементами, которые в взаимосвязанной конструкции раскрывают место, особенности влияния и условия деятельности высших специализированных судов в плоскости реализации особых видов правосудия.

Ключевые слова: административный статус, административные отношения, высшие специализированные суды, полномочия, правовое регулирование, принципы, специализация, суд, судостройство, судопроизводство.

The article defines the administrative and legal status of higher specialized courts in Ukraine as the right functional position of special courts of the judicial system (higher specialized courts), which is determined by legal, instrumental and organizational elements that reveal the place, features of influence and conditions of higher courts specialized courts in the field of implementation of special types of justice.

Key words: administrative status, administrative relations, higher specialized courts, powers, legal regulation, principles, specialization, court, judiciary, court proceedings.

Актуальність теми. У реальному житті людина вступає в різноманітні суспільні відносини, в яких постає в різних якостях, виконує різні соціальні ролі. Ці ролі, тобто положення особи, які вона займає в соціальній системі та які визначаються за низкою економічних, професійних, етнічних й інших ознак, характеризуються поняттям статусу [1, с. 27-28].

Іншими словами, скільки є фізичних і юридичних осіб, стільки й суспільних індивідуальних статусів. А як відомо з теорії, право є об'єктивним виявом характеру суспільних відносин, а закон та інші його форми – явищами, які уповноважені органи (насамперед державні) формують заради їх юридичного оформлення. Право і форми його вияву є юридичними категоріями, які тісно пов'язані між собою. Вони в жодному разі не мають ототожнюватися і водночас протиставлятися, їх слід розглядати в єдності. Якщо право включає в себе систему суспільних відносин, правил поведінки, реалізація яких постійно повторюється і які охороняються державою, то форми (джерела) права, зокрема законодавство, є важливим способом існування і зовнішнього

виразу цих правил і відносин. Правові норми як система правил поведінки становлять зміст закону або інших форм права [2, с. 151-155].

Статус вищих спеціалізованих судів в системі судустрою України є досить проблемною проблематику, і в умовах проведення судової реформи в Україні, вимагає ґрунтовного аналізу.

Огляд останніх досліджень. Особливості вищих спеціалізованих судів в системі судустрою України з позиції адміністративного права аналізували у свої працях такі вчені як В. Авер'янов, В. Бевзенко, М. Бояринцева, І. Голосніченко, Н. Губерська, П. Діхтєвський, І. Іванищук, Р. Кайдашев, Р. Крусян, Р. Куйбіда, Л. Медведик, С. Мельник, В. Молдован, Л. Москвич, І. Туркіна, М. Фоміна, В. Чумак та ін. Однак, сукупний правовий статус вищих спеціалізованих судів в системі судустрою України залишається проблемною тематикою для практики та теорії, що зумовлює необхідність системних досліджень у цій площині.

Мета статті полягає в тому, щоб на базі позицій науковців та норм чинного спеціального законодавства розкрити поняття адміністративно-правового статусу вищих спеціалізованих судів в Україні

Виклад основних положень. Правовий довідник вказує, що «статус» – це правове становище осіб або організацій, установ тощо; становище індивіда або групи осіб щодо інших індивідів або груп у соціальній системі; установлене нормами права положення його суб'єктів, сукупність їх прав і обов'язків [3, с. 572].

Поняття «статус» включає в себе те стабільне, основоположне в правовому стані суб'єкта, яке разом з правосуб'єктністю містить також конкретне коло основних прав та обов'язків. Конкретні ж права та обов'язки відображають специфіку реального правового положення особи, яке пов'язано більш з наявністю тих чи інших юридичних фактів, а не основою загального положення суб'єкта в даній правовій системі. Отже, правовий статус асоціюється зі стабільним правовим станом суб'єкта, а правове положення змінюється в залежності від правовідношень, в які він вступає [4, с. 77-80].

Більшість наукових праць щодо з'ясування суті правового статусу належить представникам теорії права. О. В. Зайчук та Н. М. Оніщенко вказують, що правовий статус – це система законодавчо встановлених та гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів та обов'язків суб'єкта суспільних відносин. Характерними ознаками правового статусу вони вважають: 1) універсальність (він поширюється на всіх суб'єктів); 2) індивідуальність (він відображає індивідуальні особливості людини та її реальне становище у суспільних відносинах); 3) взаємозв'язок із іншими компонентами; 4) системність. Найбільш доцільною вважається класифікація за двома критеріями – характером правового статусу (загальний, галузевий, спеціальний, індивідуальний) та суб'єктом [5, с. 366].

Схоже визначення дає О. Ф. Скакун – це система закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права координує свою поведінку в суспільстві [6, с. 59].

Дещо по-іншому до визначення цієї категорії підійшли А. В. Малько та Н. І. Матузов. Вони під правовим статусом розуміють комплексну інтеграційну категорію, яка відображає взаємовідносини суб'єктів суспільних відносин, особи і суспільства, громадянина і держави, індивіда та колективу, а також інші соціальні зв'язки [7, с. 397].

Професор В. Авер'янов в своїй праці наголошує, що правовий статус треба розрізняти в широкому та вузькому розумінні (співвідношення цілого та частини). Так, компетенція (права й обов'язки) є головною складовою змісту правового статусу кожного органу, що доповнюється такими важливими елементами, як завдання, функції, характер взаємозв'язків з іншими органами (як по «вертикалі», так і по «горизонталі»), місце в ієрархічній структурі органів виконавчої влади, порядок вирішення установчих і кадрових питань тощо [8, с. 247].

Далі слід розглянути та дослідити таку правову категорію, як «адміністративно-правовий статус». Я. Окар-Балаж вказує, що адміністративно-правовий статус як спеціальний правовий статус характеризує особу через її права, обов'язки та відповідальність як суб'єкта адміністративного права і забезпечує участь у суспільних відносинах, які виникають у зв'язку із забезпеченням суб'єктами публічної влади прав і свобод фізичних осіб, при взаємодії органів публічної влади з інституціями громадянського суспільства, а також опосередковано у відносинах, які пов'язані у сфері публічного адміністрування об'єктів державної та комунальної власності, а інколи – у відносинах, які наявні у внутрішньо-організаційній діяльності органів публічної влади [9, с. 85].

В. Миколенко вважає, що адміністративно-правовий статус – це наявність у конкретної особи суб'єктивних прав і обов'язків, передбачених нормами адміністративного права [10, с. 14].

Вчений О. Петришин зазначив, що адміністративно-правовий статус – це сукупність прав і обов’язків у сфері виконавчо-розпорядчої діяльності [11]. Т. Коломоець зазначає, що адміністративно-правовий статус – це сукупність суб’єктивних прав і обов’язків, закріплених нормами адміністративного права за певним органом. Водночас обов’язковою ознакою набуття суб’єктом адміністративно-правового статусу є наявність у нього конкретних суб’єктивних прав і обов’язків, що реалізуються в межах як адміністративних правовідносин, так і поза ними [12, с. 64].

У науці адміністративного права адміністративно-правовий статус визначається як система обов’язків, прав та повноважень як окремих органів державного управління, так і відповідних посадових осіб, щодо яких законами або нормативно-правовими актами такі обов’язки, права і повноваження визначаються [13, с. 82]. Відтак, у структурі адміністративно-правового статусу можна виділити декілька структурних елементів, зокрема: права та обов’язки, які складають основу повноважень у сфері державного управління; завдання та мета діяльності (у відношенні до колегіального органу) тощо [14].

С. Курило вважає, що адміністративно-правовий статус – це одна з центральних правових категорій, яка має неабияке теоретичне і практичне значення, оскільки правовий статус є одним із тих якісних показників, за якими робляться висновки про рівень правової зрілості держави та суспільства. Під адміністративно-правовим статусом спеціальних органів влади розуміється їхнє положення (становище) у системі суспільних відносин і механізмі державного управління, що визначається державою шляхом закріплення в нормах адміністративного законодавства їхніх завдань, функцій, повноважень і відповідальності, які реалізуються зазначеними суб’єктами через відповідні адміністративно-правові (управлінські) відносини, зокрема ті, що складаються безпосередньо під час їхньої взаємодії з питань забезпечення громадської безпеки та громадського порядку [15].

На думку І. Дьоміна, адміністративно-правовий статус спеціальних суб’єктів адміністративного права полягає в сукупності їх обов’язків і прав [16]. У свою чергу М. Золотарьова визначила, що адміністративно-правовий статус спеціального органу державної влади – це складна юридична конструкція, головним складником якої є компетенція, що доповнюється відповідальністю, завданнями, функціями, організацією (структурою) та порядком діяльності (форми та методи діяльності, порядок створення та припинення) [17].

Науковець І. Голосніченко вказує, що зміст адміністративно-правового статусу особи становить комплекс її прав і обов’язків, закріплених нормами адміністративного права, реалізація яких забезпечується певними гарантіями. Основою цього статусу є адміністративна правоздатність – здатність мати права і виконувати обов’язки адміністративно-правового характеру [18, с. 198].

На думку вчених-теоретиків В. Галунька, В. Олефіра та С. Короса, під адміністративно-правовим статусом варто розуміти сукупність юридичних засобів, які характеризують місце і роль фізичної або юридичної особи в адміністративно-правових відносинах. Отже, визначальними для аналізу адміністративно-правового статусу особи можуть вважатися такі юридичні елементи: публічні суб’єктивні права та юридичні обов’язки; обсяг і характер правосуб’єктності; адміністративна відповідальність; дисциплінарна відповідальність посадових осіб публічної адміністрації (у деяких випадках) [19, с. 134; 20, с. 124].

Що стосується поняття «адміністративно-правового статусу суду», то Н. Олефіренко, визначаючи поняття адміністративно-правового статусу адміністративних судів, досліджувала його крізь призму логічної системи взаємодоповнюючих та взаємопов’язаних елементів, котрі характеризують його відповідно до призначення, а також предметних і функціональних особливостей та повноважень здійснення правосуддя саме у сфері державного управління [21, с. 152].

Проте, інший же, науковець, А. О. Неугодніков визначає, що «адміністративно-правовий статус суду» – це певний врегульований законодавством порядок створення та реорганізації а також ліквідації такого органу (суду), визначення його функцій та завдань, в тому числі наділення даного судового органу необхідною компетенцією, яка є достатньою для виконання прав та обов’язків, які покладені на нього державою [22, с. 5].

Проаналізувавши вищевикладене, можна зробити висновок, що адміністративно-правовий статус вищих спеціалізованих судів в Україні – це право функціональне становище спеціальних судів системи судоустрою (вищих спеціалізованих судів), що визначається правовими, інструментальними та організаційними елементами, які у взаємопов’язаній конструкції розкривають місце, особливості впливу та умови діяльності вищих спеціалізованих судів в площині реалізації особливих видів правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Петришин О. Статус службової особи: природа, структура, спеціалізація. Київ: НМК ВО. 1990. 74 с.
2. Малько А. Матузов Н. Теория государства и права. Курс лекцій. Москва: Юристъ. 1997. 672 с.
3. Ковальова Т. В., Коврига Л. П. Тлумачний словник української мови. Харків: Синтекс, 2005. 672 с.
4. Бахрах Д.Н. Административное право России. Москва, 2000. 427 с.
5. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
6. Скаун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
7. Малько А. В., Матузов Н. И. Теория государства и права. Москва: Юристъ, 1996. 672 с.
8. Авер'янов В. Б. Виконавча влада і адміністративне право. Київ: Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. 668 с.
9. Окар-Балаж Я. І. Деякі питання визначення правового статусу особи у адміністративному праві. Наше право. 2015. № 2. С. 81-85.
10. Миколенко В. Прокуратура України як суб'єкт адміністративного права: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ. 2011. 19 с.
11. Петришин О., Цвік М., Авраменко Л. Загальна теорія держави і права. Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. Харків: Право. 2009. 584 с.
12. Коломосьць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. К: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
13. Гудима Н. В. Проблема статусу центральних органів виконавчої влади у реформуванні державного управління. Європейські перспективи. 2010. №4. С. 80-84.
14. Квасневська Н. Д. Структура адміністративно-правового статусу органів суддівського самоврядування. Європейські перспективи. 2015. Вип. 7. С. 48-52.
15. Курило С. Л. Адміністративно-правовий статус органів внутрішніх справ як суб'єкта взаємодії з органами місцевої влади з питань забезпечення громадської безпеки та громадського порядку. Форум права. 2012. № 1. С. 523-526.
16. Дьомін І.А. Адміністративно-правовий статус підрозділів міліції, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії корупції. Форум права. 2009. С. 316-321.
17. Золотарьова М. К. Адміністративно-правовий статус державних податкових інспекцій в Україні : автореф. дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2009. 20 с.
18. Голісніченко І. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юридична думка, 2004. 584 с.
19. Галуцько В., Пономаренко Г., Шкарупа В. Теорія держави та права. Херсон : ВАТ «ХМД», 2008. 280 с.
20. Галуцько В. та ін. Адміністративне право України : підручник. Херсон : ХМД, 2013. 393 с.
21. Олефіренко Н. Адміністративно-правовий статус адміністративного суду в Україні. Слово Національної школи суддів України. 2013. № 3-4. С. 152-156.
22. Неугодніков А. О. Правовий статус адміністративного суду в Україні: адміністративно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2006. 20 с.